

การกำหนดหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา

ณภัทร นิยมพาลี¹ ทศนา สัตยะนันท์² และ วรชพร อารยะพันธ์³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมคำศัพท์ด้านวัฒนธรรมล้านนา และจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ประชากร คือ หนังสือที่มีเนื้อหาด้านวัฒนธรรมล้านนา จำนวน 352 ชื่อเรื่อง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบวิเคราะห์เนื้อหา และแบบประเมินความเหมาะสมของหัวเรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาที่จัดทำขึ้นมีหัวเรื่องใหญ่ที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1,708 หัวเรื่อง และหัวเรื่องย่อย จำนวน 237 หัวเรื่อง ในจำนวนนี้เป็นหัวเรื่องที่กำหนดขึ้นใหม่ จำนวน 259 หัวเรื่อง และหัวเรื่องย่อย จำนวน 18 หัวเรื่อง หัวเรื่องส่วนใหญ่อยู่ในวัฒนธรรมประเภทแนวปฏิบัติทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และประเพณี จำนวน 422 หัวเรื่อง สำหรับการอ้างอิงความสัมพันธ์กับหัวเรื่องอื่น มีการอ้างอิงความสัมพันธ์กับหัวเรื่องอื่นแบบรายการโยง คำที่กว้างกว่า มีจำนวนมากที่สุด 1,140 หัวเรื่อง

คำสำคัญ: หัวเรื่องภาษาไทย; วัฒนธรรมล้านนา; หัวเรื่องวัฒนธรรมล้านนา

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีเมล tontang@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ อาจารย์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Constructing Thai Subject Headings on Lanna Culture

Napat Chimpalee ¹ Tasana Saladyanant ² and Watsaporn Arayaphan ³

Abstract

The objective of this research was to study and collect cultural Lanna vocabulary words and construct Thai subject heading list on Lanna culture. This research was a qualitative research utilizing content analysis. The population was 352 books on Lanna culture. Research tool used for data collection were content analysis form and evaluation appropriate of subject headings form. The data were analyzed by using frequency and percentage.

The finding was that the list of subject headings in Thai language on Lanna culture contained 1,708 main headings and 237 subdivisions that have been evaluated for appropriateness of which 259 main headings and 18 subdivisions are newly. From all those subject headings, 422 were categorized as social practice, faith, religion, ritual, and tradition. As a reference to the relationship between headings, the number of subject headings on Lanna culture with reference to other broad terms was the highest in number which was 1,140.

Keywords: Thai subject headings, Lanna culture, Subject headings on Lanna culture

¹ Master student, Information Studies Program, Faculty of Humanities, Chiang Mai University. E-mail: tontang@hotmail.com

² Associate Professsor, Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

³ Teacher, Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

บทนำ

วัฒนธรรมล้านนาถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการสืบทอดและส่งต่อกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของคนในสังคม และเป็นตัวชี้วัดพัฒนาการของสังคมอันเป็นรากฐานความเจริญของท้องถิ่น เมื่อพิจารณาตามสภาพภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ในอดีตล้านนาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเมืองล้านนา ตะวันตก ประกอบด้วย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา และกลุ่มเมืองล้านนาตะวันออก ประกอบด้วย แพร่ น่าน นอกจากนี้ยังมีดินแดนชายขอบล้านนาด้านใต้ ซึ่งอยู่ในส่วนตอนบนของจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ที่ใช้วัฒนธรรมล้านนา ในปัจจุบันดินแดนล้านนาหมายถึงดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน (Ongsakul, 2010; Sutthi, 1996)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบล้านนาแต่ดั้งเดิมเป็นชนหลายเผ่าพันธุ์ มีแบบแผนทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่มีแบบแผนเป็นของตนเอง ปัจจุบันประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ในภาคเหนือตอนบนหรือเขตวัฒนธรรมล้านนา ส่วนใหญ่คือคนไทย แต่เป็นคนไทยเชื้อสายที่เรียกว่า ไทยวน หรือ ไทยล้านนา มักนิยมเรียกตนเองว่าเป็น คนเมือง (Samakkhan, 1997; Damrikun, 1999) วัฒนธรรมล้านนาถือเป็นวัฒนธรรมย่อยของวัฒนธรรมไทย ได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับแบบแผนที่แพร่กระจายออกมาจากเมืองหลวงของประเทศไทย จนเกือบเป็นรูปแบบอันเดียวกัน แต่ในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแล้ว มีเหตุผลที่เพียงพอที่จะถือว่าชาวไทยในภาคเหนือมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะต่างหากของตน แตกต่างจากชาวไทยในภาคอื่น ๆ ของประเทศ (Sunthonphesat, 1970) และเนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นภูเขา ทำให้เมืองในล้านนามีการกระจายตัวอยู่ตามแอ่งต่าง ๆ เป็นเหตุให้แต่ละเมืองติดต่อกันอย่างลำบาก เพราะมีเทือกเขาขวางกั้น แต่ละเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะถิ่น ดังเช่น ภาษาท้องถิ่น สำเนียงของคนแต่ละเมืองแตกต่างกัน และมีคำศัพท์เฉพาะถิ่น รวมถึงศิลปวัฒนธรรมก็มีความแตกต่างกันในแต่ละเมืองเช่นกัน (Ongsakul, 2010) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมล้านนานอกจากจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากวัฒนธรรมภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่แสดงให้เห็นรากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวล้านนา หากมีการจัดระบบความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาที่เหมาะสม ก็จะสามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมล้านนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง การปกครอง รวมถึงยังเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาที่กำลังตกอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อีกทางหนึ่ง

ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญด้านล้านนาศึกษา จะเห็นได้จากการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาดำเนินการในส่วนนี้ เช่น ศูนย์ข้อมูลภาคเหนือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์สนเทศภาคเหนือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ งานสารนิเทศท้องถิ่นภาคเหนือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ห้องข้อมูลล้านนา สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น สถาบันเหล่านี้มีทรัพยากรสารสนเทศที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนาทั้งในรูปแบบที่เป็นวัสดุตีพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร จุลสาร เป็นต้น วัสดุไม่ตีพิมพ์ เช่น ต้นฉบับตัวเขียน โสตทัศนวัสดุ วัสดุอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น นอกจากนี้บางแห่งยังมีการจัดทำฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนา เช่น อาหารพื้นบ้านล้านนา ภาพล้านนาในอดีต เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศเกี่ยวกับวัฒนธรรมเหล่านี้ คือ การจัดหมวดหมู่และการจัดกลุ่มความรู้โดยการให้หัวเรื่อง

หัวเรื่อง คือ คำหรือวลี ซึ่งกำหนดแทนเนื้อเรื่องของทรัพยากรสารสนเทศ หัวเรื่องส่วนมากเป็นคำที่สั้น ได้ใจความ และมีความหมายเฉพาะอย่างเด่นชัด (Thai Library Association, 1982) ในการกำหนดหัวเรื่องเพื่อใช้เป็นตัวแทนทรัพยากรสารสนเทศ ผู้ปฏิบัติงานจะมีการตรวจสอบกับบัญชีหัวเรื่อง สำหรับหัวเรื่องภาษาไทยมี บัญชีหัวเรื่องที่เป็นที่นิยมใช้กันในห้องสมุดสถาบันการศึกษา ได้แก่ หัวเรื่องภาษาไทย ของคณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นรายการหัวเรื่องที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระทุกสาขาวิชา ในการปฏิบัติงานกำหนดหัวเรื่องทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาด้านวัฒนธรรมล้านนานั้น พบหัวเรื่องเกี่ยวข้องค่อนข้างน้อย อาทิ คำว่า “ล้านนา” พบในบัญชีหัวเรื่อง 4 คำ ได้แก่ กฎหมายล้านนา ไทย--ประวัติศาสตร์--ล้านนา ภาษาล้านนา และศิลปกรรมไทย--ล้านนา สำหรับหัวเรื่องอื่น ๆ จะใช้หัวเรื่องย่อยทางภูมิศาสตร์มากำหนดเป็นหัวเรื่องย่อยเพื่อบ่งชี้ว่ามีเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมล้านนา เช่น ไทย (ภาคเหนือ)--ความเป็นอยู่และประเพณี พิธีทางศาสนาและพิธีกรรม--ไทย (ภาคเหนือ) วัฒนธรรมไทย (ภาคเหนือ) และศิลปกรรมไทย (ภาคเหนือ) เป็นต้น (Cataloging Working Group of Academic Libraries, 2017a) ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศไม่สามารถกำหนดหัวเรื่องด้านวัฒนธรรมล้านนาได้อย่างเหมาะสมซึ่งอาจส่งผลกระทบไปยังผู้ใช้บริการในการสืบค้นทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้

ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะทำการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์คำศัพท์ ที่มีความเหมาะสมในการเป็นหัวเรื่อง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และนำมาจัดทำเป็นบัญชีหัวเรื่องวัฒนธรรมล้านนา เพื่อใช้เป็นคู่มือในการกำหนดหัวเรื่องของทรัพยากรสารสนเทศของผู้ปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ อันจะส่งผลให้ผู้ให้บริการสามารถค้นหาทรัพยากรสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการ อีกทั้งห้องสมุดยังสามารถทราบถึงเนื้อหาและจำนวนทรัพยากรสารสนเทศด้านวัฒนธรรมล้านนาที่มีอยู่ในห้องสมุด เพื่อที่จะสามารถดำเนินการจัดหา รวบรวม จัดเก็บ และพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ รวมถึงเป็นแหล่งบริการสารสนเทศด้านวัฒนธรรมล้านนาที่ช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนาให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและรวบรวมคำศัพท์ด้านวัฒนธรรมล้านนา และนำมาจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา

การทบทวนวรรณกรรม

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมา เป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สิ่งเหล่านั้นได้แก่ วิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา มีการสั่งสม เรียนรู้ ถ่ายทอด จนกลายเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ วัฒนธรรมจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปตามกลุ่มคนและสังคมแต่ละพื้นที่ (Anumanratchathon, Phraya, 1972; National Culture Act, B.E. 2553, 2010; Kendall, 2013)

หน่วยงานที่มีการแบ่งวัฒนธรรมแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ประเภทวัฒนธรรม

หน่วยงาน	ประเภทวัฒนธรรม
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (Office of the National Culture Commission, 1996)	1) ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา 2) ภาษาและวรรณกรรม 3) ศิลปกรรมและโบราณคดี 4) การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ 5) ความเป็นอยู่ และวิทยาการ 6) ประวัติศาสตร์
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (Thailand Cultural Encyclopedia Foundation of Siam Commercial Bank, 1999)	1) หมวดความเชื่อและประเพณี 2) หมวดอาชีพ 3) หมวดเครื่องมือเครื่องใช้ 4) หมวดการปกครองและสังคม 5) หมวดอาหารการกิน 6) หมวดการแต่งกายและเครื่องประดับ 7) หมวดสุขภาพอนามัย 8) หมวดภาษา 9) หมวดวรรณกรรม 10) หมวดศิลปกรรม 11) หมวดศิลปะการแสดง 12) หมวดการละเล่นและกีฬา 13) หมวดสถานที่ 14) หมวดกลุ่มชาติพันธุ์ 15) หมวดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 16) หมวดมาตราั้ง ตวง วัด 17) หมวดบุคคลสำคัญ
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (Department of Cultural Promotion, 2016)	1) สาขาวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6) การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

จากการศึกษาประเภทของวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำประเภทวัฒนธรรมจากทั้ง 3 หน่วยงาน มาวิเคราะห์ประเภทวัฒนธรรมให้ครอบคลุมขอบเขตที่ใช้ในการวิจัย สามารถแบ่งออกเป็น 8 ประเภท ประกอบด้วย 1) แนวปฏิบัติ ทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และประเพณี 2) ความรู้ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 3) กลุ่มชาติพันธุ์ 4) วรรณกรรมและภาษา 5) อาชีพ และงานช่างฝีมือ 6) ศิลปกรรม 7) ศิลปะการแสดง 8) การละเล่น กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับหัวเรื่อง จากการศึกษาพบว่า หัวเรื่องเป็นการจัดระบบความรู้รูปแบบหนึ่งที่อยู่ ในประเภทการจัดหมวดหมู่และการจัดกลุ่มความรู้ มีลักษณะของโครงสร้างแบบลำดับชั้น ซึ่งรายการหัวเรื่อง นั้นสามารถจะขยายและครอบคลุมสาขาวิชาต่าง ๆ ได้ (Hodge, 2000) มีผู้ให้คำนิยามของหัวเรื่องไว้ หลากหลายความหมาย โดยสรุปแล้วหัวเรื่อง หมายถึง คำหรือวลี ที่กำหนดขึ้นเพื่อแทนเนื้อหาสาระของ ทรัพยากรสารสนเทศ มีลักษณะเป็นคำที่สั้นได้ใจความ มีความหมายเฉพาะอย่างเด่นชัด คำที่นำมากำหนดเป็น หัวเรื่องเป็นคำที่ได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญและเป็นมาตรฐาน (Thai Library Association, 1982; Sacchanand, 1985; Usuparat, 1992)

ในการกำหนดคำหรือวลีขึ้นเพื่อใช้เป็นหัวเรื่องจะมีการกำหนดลักษณะทางภาษาไว้เป็นแนวทาง ซึ่ง ห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันมีการกำหนดลักษณะภาษาของหัวเรื่องไว้ดังนี้ 1) คำนามทั่วไป (Simple nouns) 2) คำนามประสม (Compound nouns) 3) คำนามที่มีคำอธิบายในเครื่องหมายวงเล็บ (Nouns with parenthetical qualifiers) 4) คำนามที่มีคำคุณศัพท์ (Nouns with adjectives) 5) วลีที่มีคำบุพบท (Phrases with prepositions) 6) วลีประสม (Compound phrases) 7) วลีซ้อน (Complex phrases) และ 8) หัวเรื่องที่มีหัวเรื่องย่อย (Topical, name, or form headings with subdivisions) (Library of Congress, 2016a)

การแบ่งประเภทของหัวเรื่อง ห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการจัดทำบัญชีหัวเรื่องที่ได้รับ การยอมรับและใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติงานของห้องสมุดในต่างประเทศ รวมถึงห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่นำมาใช้เป็นคู่มือในการกำหนดหัวเรื่องทรัพยากรสารสนเทศภาษาอังกฤษ สำหรับการกำหนดหัวเรื่องทรัพยากรสารสนเทศภาษาไทย คู่มือบัญชีหัวเรื่องที่มีความสำคัญและใช้กันอย่าง แพร่หลาย คือ บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งหัวเรื่องเช่นเดียวกันห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน มีการแบ่งหัวเรื่อง ออกเป็น 2 ประเภท คือ หัวเรื่องใหญ่ และหัวเรื่องย่อย (Library of Congress, 2016b; Cataloging Working Group of Academic Libraries, 2004) มีรายละเอียดดังนี้

1. หัวเรื่องใหญ่ (Main headings)

2. หัวเรื่องย่อย (Subdivisions) สามารถแบ่งออกเป็น

2.1 หัวเรื่องย่อยทั่วไป (Topical subdivisions) เป็นหัวเรื่องย่อยที่แสดงขอบเขตเนื้อหา

2.2 หัวเรื่องย่อยที่แสดงรูปแบบ (Form subdivisions) ใช้สำหรับแสดงรูปแบบที่ เนื้อหาของหัวเรื่องได้ถูกรวบรวมและนำเสนอ เช่น การประชุม พจนานุกรม และสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง เป็นต้น จะถูก เพิ่มในรายการเป็นส่วนสุดท้ายของหัวเรื่อง หัวเรื่องย่อยที่แสดงรูปแบบแสดงให้เห็นลักษณะของชิ้นงาน หัว เรื่องย่อยประเภทนี้สามารถใช้ภายใต้หัวข้อใดก็ได้

2.3 หัวเรื่องย่อยแสดงลำดับเหตุการณ์ (Chronological subdivisions) ใช้เพื่อกำหนด หัวเรื่องหรือหัวเรื่องและหัวเรื่องย่อย ให้เจาะจงเฉพาะช่วงเวลา หัวเรื่องย่อยเฉพาะเรื่องและหัวเรื่องย่อยแสดง ลำดับเหตุการณ์ นำมาใช้ภายใต้ชื่อประเทศและอาณาเขตอื่น ๆ หรือชื่อภูมิภาค

2.4 หัวเรื่องย่อยแสดงชื่อภูมิศาสตร์ (Geographic subdivisions) จะมีคำที่ระบุที่ หัวเรื่องใหญ่ว่าสามารถแบ่งย่อยออกไปตามภูมิศาสตร์

การอ้างอิงความสัมพันธ์ เป็นรายการที่จัดทำขึ้นเพื่อช่วยในการพิจารณาเลือกหัวเรื่องที่ตรงหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศที่ทำรายการ ดังนี้ 1) รายการโยงจากคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่องไปยังหัวเรื่อง ตัวอักษรย่อที่ใช้เชื่อมโยงสำหรับการโยงประเภทนี้ คือ “USE” และรายการโยงคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่อง “UF” (Use for) 2) รายการโยงคำที่กว้างกว่าและคำที่แคบกว่า ตัวอักษรย่อที่ใช้เชื่อมโยงสำหรับรายการประเภทนี้ คือ “BT” (Broader term) ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กันแต่มีเนื้อหากว้างกว่า “NT” (Narrow term) ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กันแต่มีเนื้อหาแคบกว่า 3) รายการโยงคำที่มีความสัมพันธ์กัน ตัวอักษรย่อที่ใช้เชื่อมโยงสำหรับรายการประเภทนี้ คือ “RT” (Related term) ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กันและมีเนื้อหาเท่ากัน 4) การอ้างอิงทั่ว ๆ ไป (General references) เป็นการอ้างอิงถึงกลุ่มของหัวเรื่อง เช่น ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่ขึ้นต้นคำเหมือนกัน ตัวอักษรย่อที่ใช้เชื่อมโยงสำหรับรายการประเภทนี้ คือ “SA” (See Also) (Library of Congress, 2016b; Cataloging Working Group of Academic Libraries, 2004)

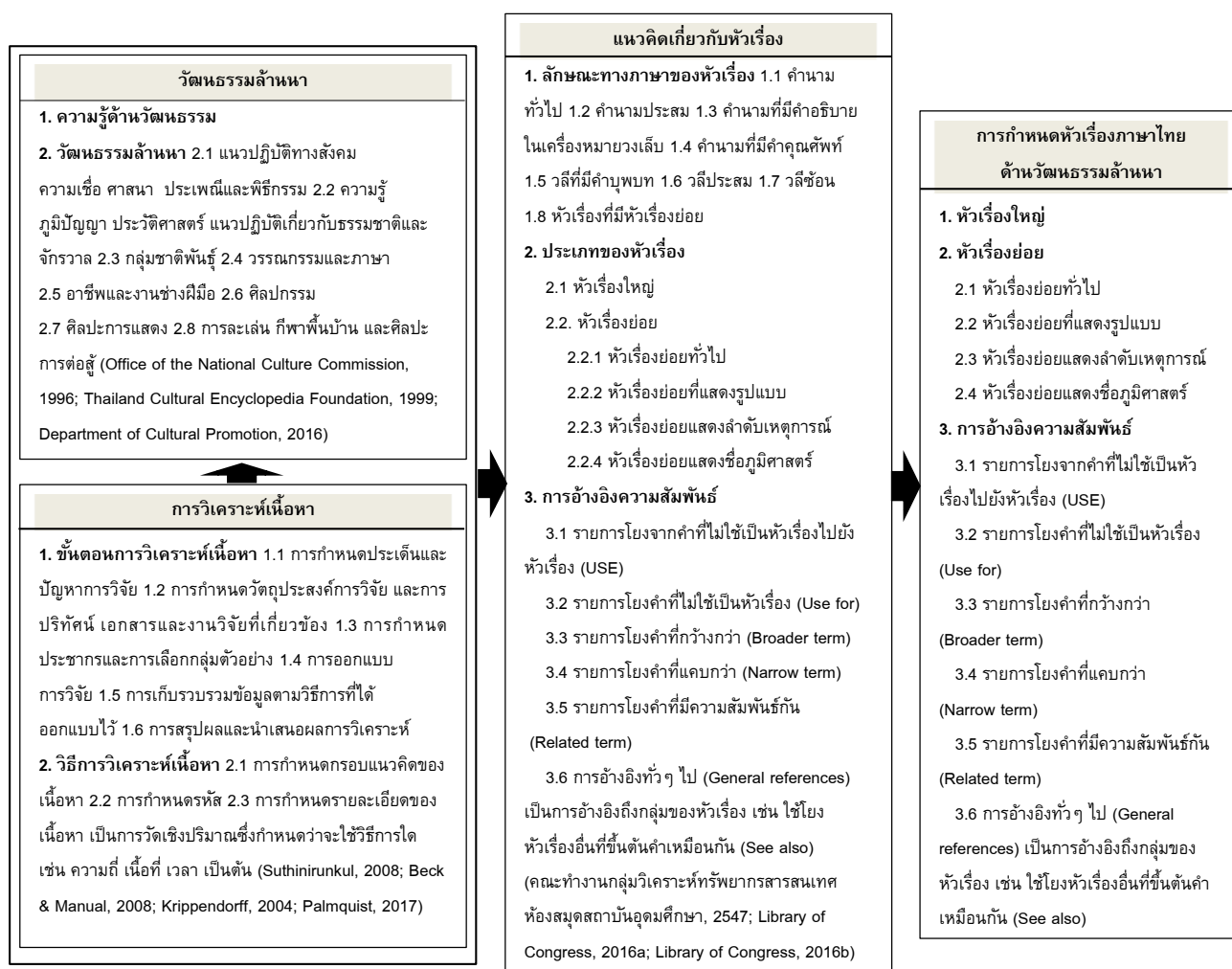
นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบด้วยกระบวนการในการกำหนดความหมาย การหาค่า และการวิเคราะห์ ทั้งในส่วนเนื้อเรื่องและความหมายของข้อความ หรือข่าวสาร หรือเอกสาร มีการสรุปผลออกมาตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงมีกระบวนการในการตรวจสอบ (Suthinirunkul, 2008; Palmquist, 2017; Beck & Manual, 2008; Krippendorff, 2004) ซึ่งรายละเอียดของวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา มีดังนี้

1. การกำหนดกรอบแนวคิดของการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งกรอบแนวคิดของการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบไปด้วย 1.1) ข้อมูล (Text) 1.2) คำถามในการวิจัยหรือเป้าหมาย (Research question) 1.3) บริบทของข้อมูล (A context of the analyst's choice within) 1.4) ความรู้ของผู้วิเคราะห์ (An analytical construct) 1.5) การสรุป (Inferences) และ 1.6) การตรวจสอบ (Validating evidence)

2. การกำหนดรหัส เป็นกระบวนการอย่างมีระบบในการกำหนดรหัสและจัดกลุ่มข้อมูลออกเป็นหน่วยต่าง ๆ ซึ่งสามารถบรรยายลักษณะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง ในการกำหนดรหัสข้อมูลจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เป็นตัวเชื่อมระหว่างข้อมูลและทฤษฎีหรือสมมติฐาน กฎเกณฑ์การกำหนดรหัสข้อมูลประกอบด้วย 2.1) การกำหนดนิยามกลุ่มประเภท เป็นการคัดเลือกและกำหนดนิยามขอบเขตของกลุ่มประเภท ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการออกแบบวิจัย การวิเคราะห์เนื้อหาจะสามารถกระทำได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มประเภทที่กำหนดขึ้น หลักการทั่วไปในการสร้างกลุ่มประเภทนั้นจะมีเกณฑ์และข้อพิจารณา คือ กลุ่มประเภทต้องครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ของการวิจัย กลุ่มประเภทต้องมีความชัดเจนไม่คลุมเครือ และกลุ่มประเภทต้องมีหลักการจากหลักการจัดหมวดหมู่แบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น 2.2) หน่วยการวิเคราะห์ (Unitizing) แบ่งออกเป็น หน่วยจากการสุ่ม (Sampling units) หน่วยจากการบันทึก (Recording units) และหน่วยจากเนื้อหา (Context units)

3. การกำหนดรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการวัดเชิงปริมาณซึ่งกำหนดว่าจะใช้วิธีการใด เช่น ความถี่ เนื้อที่ และเวลา เป็นต้น

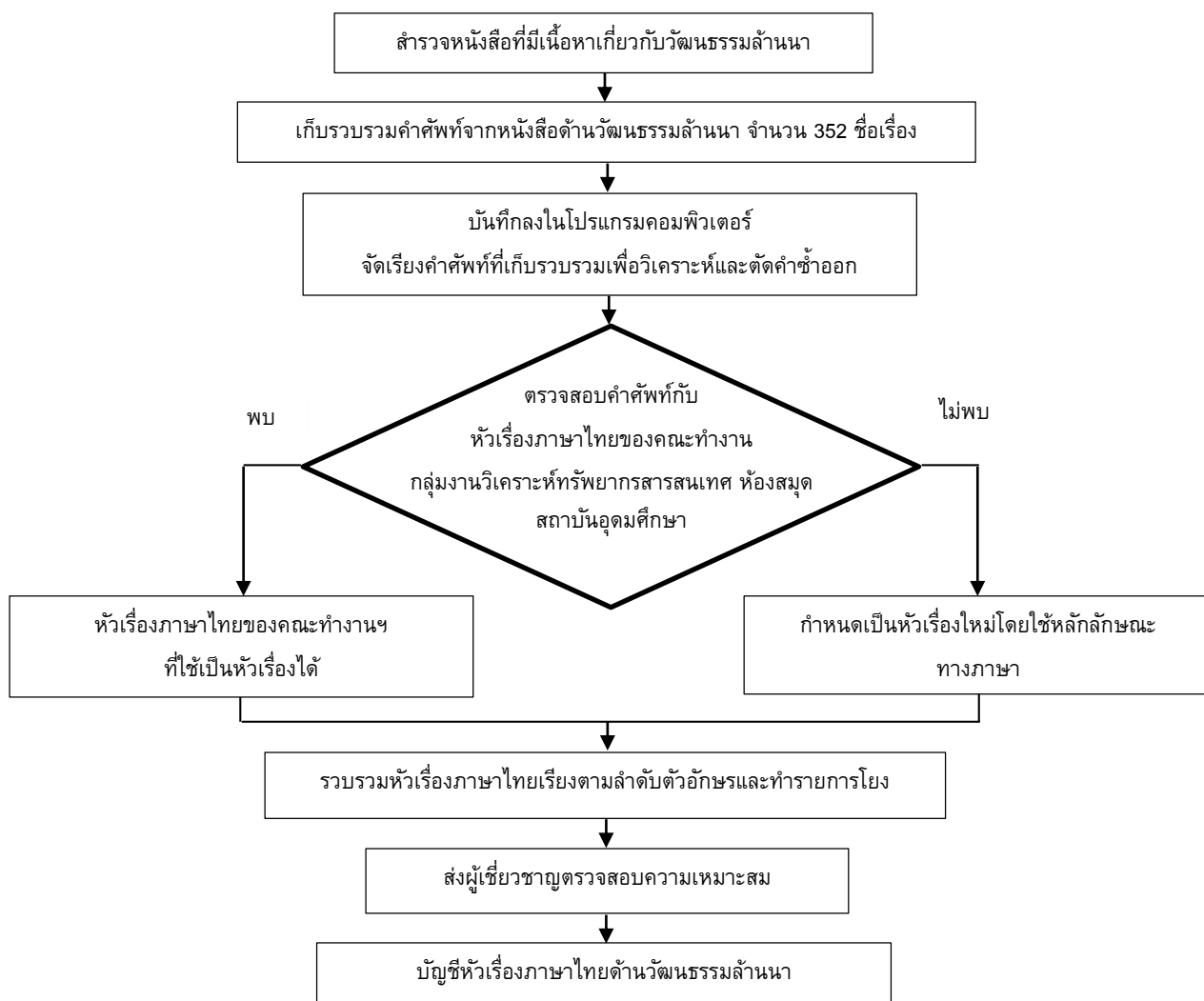
จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยนำหลักการและความรู้ต่าง ๆ มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์หัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หนังสือที่มีเนื้อหาด้านวัฒนธรรมล้านนา จำนวน 352 ชื่อเรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ได้แก่ แบบวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วย 1) รายการทางบรรณานุกรมของหนังสือ 2) คำสำคัญ 3) คำที่เกี่ยวข้อง 4) คำอธิบาย และ 5) ประเภทวัฒนธรรมของคำสำคัญ และแบบประเมินความเหมาะสมของหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน ประเมินความเหมาะสม การเลือกผู้เชี่ยวชาญใช้วิธีเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัฒนธรรมล้านนาที่มีผลงานดีเด่นทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาล้านนา จำนวน 1 ท่าน บรรณารักษ์ผู้ปฏิบัติงานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศล้านนาและเป็นคณะทำงานฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการกำหนดหัวเรื่องของทรัพยากรสารสนเทศ จำนวน 1 ท่าน สำหรับขั้นตอนดำเนินการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การรวบรวมและวิเคราะห์คำศัพท์ การตรวจสอบบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาจากผู้เชี่ยวชาญ และการวิเคราะห์บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา ดังนี้

1. การรวบรวมและวิเคราะห์คำศัพท์

การรวบรวมคำศัพท์จากหนังสือที่มีเนื้อหาด้านวัฒนธรรมล้านนาตามขอบเขตวัฒนธรรมที่กำหนดไว้ จำนวน 352 ชื่อเรื่อง ได้คำสำคัญจำนวนทั้งหมด 7,663 คำ ดำเนินการตรวจสอบกับหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พบว่า มีคำที่สามารถใช้เป็นหัวเรื่องได้ โดยแบ่งเป็นหัวเรื่องใหญ่ จำนวน 1,449 หัวเรื่อง และหัวเรื่องย่อย จำนวน 219 หัวเรื่อง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดหัวเรื่องใหม่โดยใช้หลักเกณฑ์ลักษณะทางภาษาของหัวเรื่องเพิ่มเติม แบ่งเป็นหัวเรื่องใหญ่ จำนวน 296 หัวเรื่อง และหัวเรื่องย่อย จำนวน 18 หัวเรื่อง นำมาจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้าน

วัฒนธรรมล้านนา โดยมีหัวเรื่องใหญ่ทั้งหมด จำนวน 1,745 หัวเรื่อง และหัวเรื่องย่อย จำนวน 237 หัวเรื่อง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสม

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างหัวเรื่องที่ได้จากการตรวจสอบกับบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยและหัวเรื่องที่กำหนดขึ้นใหม่

หัวเรื่องที่ได้จากการตรวจสอบกับบัญชีหัวเรื่องภาษาไทย	กฎหมายล้านนา กฎินและผ้าป่า กบฏชาวนา กรรมฐาน กะเหรี่ยง กับดักสัตว์ การกินหมาก การเก็บกักน้ำ การเกิดเป็นเมือง การเกิดใหม่ การแกะสลัก การขนส่ง การชนไก่ การเซนา การใช้ที่ดิน การตกแต่งและการประดับ การทำนา การทำนายโชคชะตา การปรับตัวทางสังคม การฟื้นฟูผู้นำ การมัตย้อม การมีส่วนร่วมทางสังคม การเมืองกับวัฒนธรรม การย้ายถิ่น การสื่อสารทางคติชนวิทยา การอนุรักษ์เกษตรกรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรม ข้อห้าม (คติชนวิทยา) คติชนวิทยา ครอบครัว ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ความขัดแย้งทางสังคม ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เครื่องใช้ในพิธีกรรม จักรวาลวิทยา ชนกลุ่มน้อย ชนชั้นในสังคม ชีวภูมิศาสตร์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เทศน์มหาชาติ นโยบายวัฒนธรรม นิทานคติธรรม บายศรีสู่ขวัญ บุคลากรทางวัฒนธรรม ประติมากรรมพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ป่าชุมชน ไลยศาสตร์ หัตถกรรมสิ่งทอ โหราศาสตร์ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ อุตสาหกรรมพื้นบ้าน
หัวเรื่องที่กำหนดขึ้นใหม่	กบฏไทใหญ่ กระดาษสา กลุ่มชาติพันธุ์ในวรรณกรรม กวาง กวีล้านนา การกินเมือง การขับขาน การชนกวาง การต่อสู้ด้วยดาบ การนับถือผี การผัดผั กาลแล ช่วงเมือง ชันดอก ครกกระเดื่อง คัมภีร์ใบลาน คำว คำจั้งโก จารึกล้านนา จิตรกรรมฝาผนังล้านนา จิตรกรรมล้านนา ช่างซอ ชื่นดนตรีกับพิธีกรรม ตุง ไทเขิน บทบาทตามเพศกับพิธีกรรม บุหรี่ขี้โย ปฏิทินชาวเขา ปฏิทินล้านนา ปราสาทศพ ผ้ากับพิธีกรรม ผ้าห่อคัมภีร์ พระพิมพ์ดินเผา พ่อคำวต่าง พับสา พิชัยสงครามล้านนา พิธีสืบชะตา ภาษาไทเขิน ภาษาในวรรณกรรม ภาษาในศิลปกรรม ภาษาลัวะ ยามเรือหางแมงป่อง ละครซอ ล้านนา (อาณจักร) ลายคำ วรรณกรรมล้านนา วรรณกรรมลือ วรรณคดีล้านนา วัฒนธรรมล้านนา ศิลาจารึกภาษาล้านนา สตรีชาวเขา สถาปัตยกรรมล้านนา สะดือเมือง สุภาษิตและคำพังเพยไทเขิน สุภาษิตและคำพังเพยไทใหญ่ สุภาษิตและคำพังเพยล้านนา สุรากับพิธีกรรม เสืออินทขิล เสือหม้อหอม หีบพระธรรม อาหารกับพิธีกรรม อาหารไทใหญ่

2. การตรวจสอบบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาจากผู้เชี่ยวชาญ

จากการประเมินความเหมาะสมผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าจากหัวเรื่องใหญ่ทั้งหมด 1,745 หัวเรื่อง มีหัวเรื่องที่มีความเหมาะสม จำนวน 1,708 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 97.88 หัวเรื่องย่อยมีความเหมาะสมทั้งหมด จำนวน 237 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งจากจำนวนหัวเรื่องใหญ่ 1,708 หัวเรื่อง ที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมเป็นหัวเรื่องที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นใหม่ จำนวน 259 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 15.16

คำนิยมสังคม	แบ่งตามชื่อภูมิศาสตร์
	BT คำนิยม
คำว่า	UF คร่าวร่า
	คร่าวร่า
	BT กวีนิพนธ์ล้านนา
คำว่าขอ	BT วรรณกรรมพื้นบ้านล้านนา
คำคม	แบ่งตามชื่อภูมิศาสตร์
คำจิ้งโก๋	แบ่งตามชื่อภูมิศาสตร์
	แผ่นโลหะที่ไข่มุกหุ้มและประดับองค์พระพุทธรเจดีย์ในดินแดนล้านนา
	BT ศิลปกรรมพุทธศาสนา -- ประวัติ
คำบันพร	USE คำอวยพร
คำสวด	USE บทสวดมนต์
คำอวยพร	แบ่งตามชื่อภูมิศาสตร์
	UF การให้พร
	คำบันพร
คำอู่บ่าวสาว	USE การเกี้ยวพาราสี

ภาพที่ 3 แสดงตัวอย่างหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

3. การวิเคราะห์บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา

3.1 หัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนามีจำนวน 1,708 หัวเรื่อง แยกตามประเภทของวัฒนธรรมล้านนา พบว่าหัวเรื่องส่วนใหญ่จัดอยู่ในวัฒนธรรมประเภทแนวปฏิบัติทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และประเพณี มีมากที่สุด จำนวน 422 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 24.71 โดยมีจำนวนใกล้เคียงกับวัฒนธรรมประเภทความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลที่มีจำนวนหัวเรื่องทั้งหมด 417 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 24.41 รองลงมาเป็นวัฒนธรรมประเภทอาชีพและงานช่างฝีมือ มีจำนวนหัวเรื่องทั้งหมด 338 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 19.79

3.2 จำนวนหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาที่กำหนดขึ้นใหม่ จำนวน 259 หัวเรื่อง แยกตามประเภทวัฒนธรรมล้านนาพบว่า หัวเรื่องส่วนใหญ่จัดอยู่ในวัฒนธรรมประเภทแนวปฏิบัติทางสังคม ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม และประเพณี มีจำนวนหัวเรื่องทั้งหมด 66 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 25.48 รองลงมาเป็นวัฒนธรรมประเภทอาชีพและงานช่างฝีมือ มีจำนวนหัวเรื่องทั้งหมด 57 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 22.01 และวัฒนธรรมประเภทศิลปกรรม มีจำนวนหัวเรื่องทั้งหมด 52 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 20.08 ตามลำดับ

3.3 จำนวนหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาที่มีการอ้างอิงความสัมพันธ์กับหัวเรื่องอื่น พบว่า รายการโยงคำที่กว้างกว่า (Broad term - BT) มีจำนวนมากที่สุด จำนวนทั้งหมด 1,140 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 67.36 รองลงมาคือ รายการโยงคำที่แคบกว่า (Narrow term - NT) มีจำนวนทั้งหมด 563 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 32.96 และรายการโยงจากคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่องไปยังคำที่ใช้เป็นหัวเรื่อง (USE) มีจำนวนหัวเรื่องทั้งหมด 538 หัวเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 30.91 ตามลำดับ

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยในครั้งนี้ได้หัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา แบ่งเป็นหัวเรื่องใหญ่ จำนวน 1,708 หัวเรื่อง และหัวเรื่องย่อย จำนวน 237 หัวเรื่อง มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. หัวเรื่องใหญ่ที่ได้กำหนดเป็นหัวเรื่องใหม่มีความเฉพาะเจาะจงถึงความเป็นวัฒนธรรมล้านนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหัวเรื่องที่มีคำว่า “ล้านนา” ปรากฏอยู่ ซึ่งหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มงานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พบคำว่า “ล้านนา” มีการใช้เป็นหัวเรื่อง 4 หัวเรื่อง ได้แก่ กฎหมายล้านนา ไทย--ประวัติศาสตร์--ล้านนา ภาษาล้านนา และ ศิลปกรรมไทย--ล้านนา ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า มีคำว่า “ล้านนา” ปรากฏอยู่ในบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนามากขึ้น ทำให้สามารถระบุเนื้อหาสารสนเทศได้เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ได้แก่ กวีนิพนธ์ล้านนา กวีล้านนา การอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา จารึกล้านนา จิตรกรรมฝาผนังล้านนา จิตรกรรมล้านนา นาฏศิลป์ล้านนา นิทานพื้นเมืองล้านนา ปฏิทินล้านนา ประติมากรรมล้านนา พืชยาสงครามล้านนา เพลงกล่อมเด็กล้านนา เยาวชนกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา ล้านนา (อาณาจักร) วรรณกรรมพื้นบ้านล้านนา วรรณกรรมล้านนา วรรณคดีล้านนา วัฒนธรรมล้านนา ศิลปกรรมล้านนา ศิลปวัฒนธรรมล้านนา ศิลปินล้านนา สถาปัตยกรรมล้านนา สุภาสิตและคำพังเพยล้านนา

2. บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา จะไม่ปรากฏหัวเรื่องใหญ่ที่มีในหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มงานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 2 หัวเรื่อง ได้แก่ “ไทย--ประวัติศาสตร์--ล้านนา” และ “ศิลปกรรมไทย--ล้านนา” โดยผู้วิจัยใช้คำว่า “ล้านนา (อาณาจักร)” แทนคำว่า “ไทย--ประวัติศาสตร์--ล้านนา” เนื่องจากพบว่าในหัวเรื่องภาษาอังกฤษของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกันมีการกำหนดหัวเรื่อง “Lanna (Kingdom)” (Library of Congress, 2017) ผู้วิจัยจึงได้เทียบเคียงและกำหนดเป็นหัวเรื่องใหม่ในงานวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หัวเรื่อง “ศิลปกรรมล้านนา” แทน “ศิลปกรรมไทย--ล้านนา” เนื่องจากศิลปกรรมแบบล้านนานั้นมีรูปแบบเฉพาะตัว (Leksukhum, 2003; Saisingha, 2013) จึงมีความเหมาะสมในการกำหนดเป็นหัวเรื่อง

3. หัวเรื่องย่อยที่ได้กำหนดขึ้นใหม่ มีหัวเรื่องที่มีความเฉพาะเจาะจงถึงความเป็นวัฒนธรรมล้านนามากขึ้น เช่น หัวเรื่องย่อยภายใต้หัวเรื่องใหญ่ศิลปกรรมไทย ที่คำว่า “สกุลช่าง” ซึ่งหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มงานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา มีการกำหนดหัวเรื่องย่อย เช่น สกุลช่างไชยา (สุราษฎร์ธานี); สกุลช่างนครหลวง (กรุงศรีอยุธยา); สกุลช่างเพชรบุรี; สกุลช่างรัตนโกสินทร์; สกุลช่างวังหลวง เป็นต้น (Cataloging Working Group of Academic Libraries, 2017b) ซึ่งยังไม่ครอบคลุมสกุลช่างทางล้านนา ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการกำหนดหัวเรื่องย่อย “สกุลช่าง” ที่เกี่ยวข้องกับทางล้านนาขึ้น ได้แก่ สกุลช่างเชียงใหม่; สกุลช่างลื้อ; สกุลช่างไทใหญ่; สกุลชำน่าน; สกุลช่างพะเยา; สกุลช่างลำปาง

4. หัวเรื่องที่เป็นคำเฉพาะ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้นำคำเฉพาะมาเป็นหัวเรื่องทั้งหมด เนื่องจากใช้แนวทางในการจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มงานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ที่กำหนดว่าคำเฉพาะสามารถใช้เป็นหัวเรื่องได้ ผู้วิจัยจึงนำคำเฉพาะบางคำมาเป็นตัวอย่างหัวเรื่อง เพื่ออธิบายว่าสามารถใช้เป็นหัวเรื่องได้ เช่น หัวเรื่อง “กลอง” มีคำอธิบายว่า *ชื่อกลองใช้เป็นหัวเรื่องได้ เช่น กลองมโหระทึก; กลองมอญ; กลองมอญ; กลองสะบัดชัย เป็นต้น* จากตัวอย่างดังกล่าวจะพบว่าการใช้ตัวอย่างคำเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมล้านนาซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการแตกต่างจากวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น ๆ

ของประเทศไทย สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ระบบการจัดระบบความรู้ด้านวัฒนธรรม ของ Lankhajornchai & Manmart (2013) ที่พบว่าความรู้ด้านวัฒนธรรมมีคุณลักษณะที่แตกต่างตามแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นการจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาครั้งนี้ จึงมีหัวเรื่องที่บ่งบอกถึงความเป็นวัฒนธรรมล้านนาซึ่งพบได้น้อยมากในหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มงานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

5. การจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา ผู้วิจัยได้จัดทำตามแนวทางของบัญชีหัวเรื่องภาษาอังกฤษของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress, 2016b) และหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา (Cataloging Working Group of Academic Libraries, 2004) ซึ่งประกอบด้วย หัวเรื่องใหญ่ หัวเรื่องย่อย และหัวเรื่องย่อยสามารถแยกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) หัวเรื่องย่อยทั่วไป 2) หัวเรื่องย่อยที่แสดงรูปแบบ 3) หัวเรื่องย่อยแสดงลำดับเหตุการณ์ และ 4) หัวเรื่องย่อยแสดงชื่อภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำคำอธิบายความสัมพันธ์ เพื่อช่วยในการพิจารณาเลือกหัวเรื่องที่ตรงหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศที่ทำรายการ ได้แก่ 1) รายการโยงจากคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่องไปยังหัวเรื่อง “USE” และรายการโยงคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่อง “UF 2) รายการโยงคำที่กว้างกว่าและคำที่แคบกว่า “BT” ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กันแต่มีเนื้อหาที่กว้างกว่า “NT” ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กันแต่มีเนื้อหาแคบกว่า 3) รายการโยงคำที่มีความสัมพันธ์กัน “RT” ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่สัมพันธ์กันและมีเนื้อหาเท่ากัน และ 4) การอ้างอิงทั่วไป (General references) เป็นการอ้างอิงถึงกลุ่มของหัวเรื่อง เช่น ใช้โยงหัวเรื่องอื่นที่ขึ้นต้นคำเหมือนกัน “SA” สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านพุทธศาสนาของ Umasangthongkul (2003) ซึ่งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในการกำหนดหัวเรื่องทรัพยากรสารสนเทศภาษาไทยที่มีเนื้อหาด้านวัฒนธรรมล้านนา โดยเฉพาะรายการโยงจากคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่องไปยังหัวเรื่อง “USE” ที่มีการโยงหัวเรื่องที่เป็นภาษาไทยถิ่นเหนือไปยังหัวเรื่องที่เป็นภาษาไทยมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะและให้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เกี่ยวกับหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา ดังนี้

1. การจัดทำบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา เป็นงานวิจัยที่ใช้แนวทางการจัดทำบัญชีหัวเรื่องของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน และหัวเรื่องภาษาไทยของคณะทำงานกลุ่มวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา มีการตรวจสอบหัวเรื่องกับบัญชีหัวเรื่องภาษาไทยและผ่านการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ องค์กรสารสนเทศต่าง ๆ อาทิ ห้องสมุด และศูนย์สารสนเทศ สามารถนำไปเป็นคู่มือในกำหนดหัวเรื่องทรัพยากรสารสนเทศด้านวัฒนธรรมล้านนาได้อย่างเฉพาะเจาะจงและครอบคลุมเนื้อหามากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสืบค้นและเข้าถึงสารสนเทศด้านวัฒนธรรมล้านนาของผู้ใช้บริการ นอกจากนี้บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาสามารถนำไปจัดทำเป็นบัญชีหัวเรื่องภาษาอังกฤษด้านวัฒนธรรมล้านนา เพื่อใช้เป็นคู่มือในการกำหนดหัวเรื่องทรัพยากรสารสนเทศด้านวัฒนธรรมล้านนาภาษาอังกฤษได้

2. บัญชีหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนา สามารถนำไปวิจัยและพัฒนาโปรแกรมในการรวบรวม จัดเก็บ และค้นคืนหัวเรื่องภาษาไทยด้านวัฒนธรรมล้านนาที่รองรับบัญชีหัวเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

รายการอ้างอิง

- Anumanratchathon, Phraya. (1972). *Culture*. Bangkok: Bannakhan. [In Thai].
- Beck, S. E. & Manual, K. (2008). *Practical Research Methods for Librarians and Information Professionals*. New York: Neal-Schuman Publishers.
- Cataloging Working Group of Academic Libraries. (2004). *Subject Headings for Thai Book* (4th ed.). Bangkok: Author. [In Thai].
- Cataloging Working Group of Academic Libraries. (2017a). *Thai Subject Headings Database*. Retrieved from <https://webhost2.car.chula.ac.th/thaiccweb/main.php?query=%C5%E9%D2%B9%B9D2&instring=1&action=inactivesearch>. [In Thai].
- Cataloging Working Group of Academic Libraries. (2017b). *Thai Subject Headings Database*. Retrieved from <https://webhost2.car.chula.ac.th/thaiccweb/main.php?query==%C8%D4%C5%BB%A1%C3%C3%C1%E4%B7%C2--%CA%A1%D8%C5%AA%E8%D2%A7&action=inactivesearch>. [In Thai].
- Cataloging Working Group of Academic Libraries. (2017c). *Thai Subject Headings Database*. Retrieved from <https://webhost2.car.chula.ac.th/thaiccweb/main.php?query=%A1%C5%CD%A7&action=InactiveSearch>. [In Thai].
- Damrikun, S. (1999). *Lanna: Environment, Society and Culture*. Bangkok: Thailand Cultural Heritage Preservation Project. [In Thai].
- Department of Cultural Promotion. (2016). *Culture: Lifestyle and Wisdom*. Retrieved from http://www.culture.go.th/culture_th/article_attach/publication.pdf. [In Thai].
- Hodge, G. (2000). *Systems of Knowledge Organization for Digital Libraries: Beyond Traditional Authority Files*. Washington, D.C.: The Digital Library Federation, Council on Library and Information Resources.
- Iankhajornchai, P. & Manmart, L. (2013). Cultural knowledge organization system. *Journal of Information Science*, 31(2): 93-122. Retrieved from <http://www.tci-thaijo.org/index.php/jiskku/article/view/45938/37994>. [In Thai].
- Kendall, D. (2013). *Sociology in Our Times* (9th ed., International ed.). Australia: Wadsworth, Cengage Learning.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* (2nd ed.). Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Leksukhum, S. (2003). *Northern Thai Art: Hariphunchai-Lanna*. Bangkok: Muangboran. [In Thai].
- Library of Congress. (2016a). *Assigning and Constructing Subject Headings H180*. Retrieved from <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeSHM/H0180.pdf>

- Library of Congress. (2016b). *Introduction to Library of Congress Subject Headings* (38th ed.). Retrieved from <https://www.loc.gov/aba/publications/FreeLCSH/lcshintro.pdf>
- Library of Congress. (2017). *Library of Congress Online Catalog*. Retrieved from <https://catalog.loc.gov/vwebv/search?searchCode=SUBJ%2B&searchArg=Lanna+%28Kingdom%29&searchType=1&limitTo=none&fromYear=&toYear=&limitTo=LOCA%3Dall&limitTo=PLAC%3Dall&limitTo=TYPE%3Dall&limitTo=LANG%3Dall&recCount=25>
- National Culture Act, B.E. 2553. (2010, 4th November). *Royal Thai Government Gazette*. Volume 127 Part 69, p. 23-39. [In Thai].
- Office of the National Culture Commission. (1996). *Cultural thesaurus*. Bangkok: Author. [In Thai].
- Ongsakul, S. (2010). *History of Lanna* (7th ed.). Bangkok: Amarin. [In Thai].
- Palmquist, M. (2017). *Content Analysis*. Retrieved from <https://www.ischool.utexas.edu/~palmquis/courses/content.html>
- Sacchanand, C. (1985). Analysis subject, subject headings and constructing subject headings. *Academic Services Journal, Chulalongkorn University*, 7(2), 1-23. Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/8158>. [In Thai].
- Saisingha, S. (2013). *Lanna Art*. Bangkok: Matichon. [In Thai].
- Samakkhan, S. (1997). Some special features of Northern Thai culture. In *Society and Culture in Northern Thailand*. Bangkok: Social Science Association of Thailand. [In Thai].
- Sunthonphesat, S. (1970). Introduction: society and culture of Lanna Thai. In *Society and Culture of Lanna Thai: Collection of Social Science Research in Northern Thai*. Chiang Mai: Social Science Faculty, Chiang Mai University. [In Thai].
- Suthinirunkul, C. (2008). Content analysis of information science. In *Research in Information Science*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. [In Thai].
- Sutthi, C. (1996). *Khonmuang: Some Cultural Aspects*. Chiang Mai: Tribal Research Institute. [In Thai].
- Thai Library Association. (1982). *Subject Headings for Thai Book* (5th ed.). Bangkok: Author. [In Thai].
- Thailand Cultural Encyclopedia Foundation of Siam Commercial Bank. (1999). *Northern Thai Culture Encyclopedia*. Bangkok: Author. [In Thai].
- Umasangthongkul, S. (2003). *Thai Subject Headings in Buddhism: The Creation of Subject Listing, Database, and the Study of Its Characteristics*. Chiang Mai: Library Division, Office of President Office, Maejo University. [In Thai].
- Usuparat, C. (1992). *An Analysis and Constructing Subject Headings: Theory and Method*. Bangkok: National Institute of Development Administration. [In Thai].